

NOGIRONLIGI BO'LGAN BOLALARNI REABILITATSIYA QILISHNING PEDAGOGIK JIHATLARI

G'anieva Gulrux Tavakkaljon qizi

Alfraganus Universiteti Pedagogika va Psixologiya fakulteti talabasi

E-mail: gulruh.ganieva@mail.ru

Orcid: 0009-0005-8952-4605

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada nogironligi bo'lgan bolalarni reabilitatsiya qilish jarayonining pedagogik jihatlari yoritilgan. Reabilitatsiya jarayonida ta'lim-tarbiya metodlarining o'rni, pedagoglarning kasbiy yondashuvi, shuningdek, bolalarning ijtimoiy moslashuvi va shaxsiy rivojiga ta'siri tahlil qilinadi. Maqolada maxsus pedagogika va ijtimoiy reabilitatsiya jarayonining uzviy bog'liqligi, ta'limiy texnologiyalar va innovatsion metodlarning qo'llanilishi ham yoritib berilgan. Tadqiqot natijalari nogiron bolalarni jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiya qilishda pedagogik yondashuvlarning ahamiyatini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Nogiron bolalar, reabilitatsiya, pedagogik yondashuv, maxsus ta'lim, ijtimoiy moslashuv, innovatsion metodlar.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассмотрены педагогические аспекты процесса реабилитации детей с ограниченными возможностями здоровья. Анализируется роль образовательных методов, профессиональный подход педагогов, а также влияние на социальную адаптацию и личностное развитие ребёнка. Особое внимание уделено взаимосвязи специальной педагогики и процесса социальной реабилитации, применению образовательных технологий и инновационных методов. Результаты исследования показывают значимость педагогического сопровождения для успешной интеграции детей с инвалидностью в общество.

Ключевые слова: Дети с инвалидностью, реабилитация, педагогический подход, специальное образование, социальная адаптация, инновационные методы.

ABSTRACT

This article explores the pedagogical aspects of the rehabilitation process of children with disabilities. It examines the role of educational methods, the professional approach of teachers, and their impact on children's social adaptation and personal development. Special attention is given to the interrelation between special pedagogy and social rehabilitation, as well as the application of educational

technologies and innovative methods. The findings highlight the importance of pedagogical approaches in ensuring the successful integration of children with disabilities into society.

Keywords: *Children with disabilities, rehabilitation, pedagogical approach, special education, social adaptation, innovative methods.*

KIRISH

Bugungi kunda jamiyat taraqqiyotida ro'y berayotgan chuqur ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar ta'lim tizimida ham sezilarli o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Imkoniyati cheklangan bolalar ta'limida inklyuziv ta'limga bo'lgan yangi ijtimoiy talab shakllanmoqda. Inklyuziya (qo'shilish, jalb etilish) – bu yordam va qo'llab-quvvatlashga muhtoj bo'lgan shaxslarga qanday shaklda va ko'rinishda bo'lishidan qat'i nazar, zarur kafolatlarni ta'minlashdir. Ta'lim sohasida bu – imkoniyati cheklangan o'quvchilar o'z tengdoshlaridek oddiy maktablarda tahsil olishi, shaxsiy ehtiyoj va imkoniyatlariga mos intilishlarga ega bo'lishi va ular zarur yordam bilan ta'minlanishini anglatadi.

Imkoniyati cheklangan bolaning inklyuziv ta'limi asosida uning tengdoshlari bilan birgalikda ta'limiy va ijtimoiy tajriba orttirishi yotadi. Inklyuziv ta'limning samaradorligini ta'minlovchi eng muhim shart – bu barcha bolalarning, jumladan, maxsus ta'lim ehtiyojiga ega bolalarning ham ijtimoiylashuvining muvaffaqiyatli kechishi va ijtimoiy tajriba orttirishidir [1].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Hozirgi kunda ta'lim tizimi hali imkoniyati cheklangan bolalar ehtiyojlariga yetarli darajada moslashtirilmagan, jamiyat esa nogironlarni teng huquqli a'zo sifatida qabul qilishga tayyor emas. Afsuski, bunga faqat bolalar yoki pedagoglarga emas, balki ota-onalar ham tayyor emas.

Bugungi kunda global muammolardan biri – nogiron bolalarning to'laqonli ta'lim xizmatlari va ta'lim sohasiga kirish imkoniyatining cheklanishidir. Buning oqibatida bolalar va ularning oilalari ijtimoiy izolyatsiyaga duch keladilar, bu esa moddiy qiyinchiliklar va kelajak rivojlanish istiqboli yo'qligi tuyg'usi bilan yanada og'irlashadi.

Yuqorida qayd etilgan muammolar, demografik va ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatlar shuni ko'rsatadiki, nogiron bolalarning ahvolini yaxshilash, ularning hayot sifatini oshirishga qaratilgan ishlarni tashkil etish va amalga oshirish dolzarb zarurat hisoblanadi. Bugungi kunda maktabgacha va maktab ta'limi muassasalari bolalarning ijtimoiylashuviga, ularni jamiyatga muvaffaqiyatli qo'shilishiga xizmat qiluvchi, har

bir bolaning rivojlanish darajasini hisobga olgan holda, kompleks tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirishga tayyor [2].

Uzoq yillar davomida imkoniyati cheklangan bolalarni o'qitish va rivojlantirishda muammolardan biri sifatida ularning boshlang'ich ta'lim bosqichida psixokorreksion yordamni optimallashtirish masalasi saqlanib kelmoqda. Ko'plab psixik funksiyalarning yosh me'yoriga nisbatan shakllanmaganligi imkoniyati cheklangan bolalar ta'limi jarayoniga sezilarli to'sqinlik qiladi. Ayniqsa, sezgi va nutq kabi bilish jarayonlariga bevosita bog'liq bo'lgan psixikaning asosiy sohalaridagi orqada qolish ularning o'quv faoliyatini egallashini sezilarli darajada susaytiradi.

Shu davrda kichik maktab yoshidagi bolalarga ijtimoiy va bilish kompetensiyalarini egallashdagi qiyinchiliklarni bartaraf etishga yo'naltirilgan kompleks differensial yordam ko'rsatish zarur. Bu esa oxir-oqibat, ularning jamiyatga muvaffaqiyatli moslashuvi va integratsiyasiga samarali ta'sir ko'rsatadi.

Jamiyat shakllanishining hozirgi bosqichida bolalar va o'smirlar sog'ligining yomonlashuvi, shuningdek, imkoniyati cheklangan bolalar sonining ortishi kuzatilmoqda. Yuqorida qayd etilgan ushbu tendensiya ijtimoiy omillar bilan bog'liq bo'lib, u atrof-muhit va ekologik vaziyat, jamiyatdagi iqtisodiy holat, irsiyat va otionalarning sog'lig'i, turmush sharoitlari, oiladagi ta'lim-tarbiya hamda ta'lim muassasasidagi sharoitlarga bog'liqdir [2].

Sog'ligida surunkali nuqsonlari bo'lgan bolalar atrof-muhitga moslasha olishlari uchun maxsus sharoitlar yaratish zarur. Bunday bolalarning katta qismi kasalligi tufayli tengdoshlardan ijtimoiy izolyatsiyada bo'lib, faqat maktab yoki shifoxona doirasidagina boshqa bolalar bilan muloqot qilish imkoniyatiga ega bo'ladi [2].

Imkoniyati cheklangan bolalarning tavsifi ko'plab xususiyatlarga bog'liq bo'lsa-da, asosiy belgilovchi omil – bu bolaning nuqsonidir. Ana shu nuqson kelgusida individning amaliy faoliyati darajasini belgilab beradi.

L.S. Vigotskiy imkoniyati cheklangan bolalarni turli ijtimoiy ahamiyatga ega faoliyatlarga jalb etish maqsadga muvofiqligini ta'kidlagan. Bu ularning ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi [4].

V.A. Lapshin va B.P. Puzanov taklif qilgan tasnifga ko'ra, rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar quyidagi guruhlariga ajratiladi:

- eshitish qobiliyati buzilgan bolalar;
- ko'rish qobiliyati buzilgan bolalar;
- og'ir nutq buzilishlariga ega bolalar;
- somatik kasalliklarga chalingan bolalar;
- aqli zaif bolalar;

psixik rivojlanishi sustlashgan bolalar;
tayanch-harakat tizimi buzilgan bolalar;
erta bolalik autizmi kasalligi bo'lgan bolalar [5].

Imkoniyati cheklangan bolalar uchun maktab ta'limining maqsadi nafaqat ma'lum bilim, ko'nikma va malakalarni egallash, balki bolaning imkoniyatlarini kengaytirish va rivojlantirishdan iboratdir. Qulay sharoit va muhit tufayli o'quvchi o'zining tabiiy qobiliyatlarini ro'yobga chiqarishi mumkin [4].

Tabiiy o'yin muhitida har bir bola o'zini va o'z o'rnini topishi, tashabbuskorlik va individualligini namoyon etishi, o'z manfaatlarini erkin amalga oshirishi mumkin. Ana shu qobiliyatlar va ta'limiy ehtiyojlar ushbu maqsadlarga erishish uchun optimal asos bo'lib xizmat qiladi.

Faollik barcha psixik jarayonlarning eng muhim xususiyatlaridan biri bo'lib, ularning muvaffaqiyatli kechishini belgilaydi. Faollik darajasining ortishi bilan idrok, xotira, tafakkur jarayonlarida bilish faoliyatining samaradorligi oshadi. O'quv mashg'ulotlari uchun topshiriqlarni tanlashda, avvalo, imkoniyati cheklangan o'quvchilarning imkoniyatlariga moslik tamoyiliga amal qilish zarur, biroq materialni ortiqcha soddalashtirishga yo'l qo'yib bo'lmaydi [2].

XULOSA.

Xulosa qilib aytganda, nogironligi bo'lgan bolalarni rehabilitatsiya qilishning pedagogik jihatlari – bu ularni jamiyatga moslashtirish, ijtimoiy integratsiyani ta'minlash, shaxsiy imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishga xizmat qiladigan keng qamrovli tizimdir. Mazkur jarayonni samarali tashkil etish orqali biz nafaqat bolalarning kelajagini yoritamiz, balki insonparvarlik, mehr-shafqat va bag'rikenglik tamoyillariga asoslangan taraqqiy etgan jamiyatni barpo etishga ham zamin yaratamiz.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Бабанский, Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю. К. Бабанский. – Москва: Просвещение, 1985. – 208 с.
2. Багаева, Г. Н. Социальная работа с семьей ребенка с ограниченными возможностями / Г. Н. Багаева, Т. А. Исаева. – Москва: ВЛАДОС, 2005. – 451 с.
3. Большакова, Ю. В. Психолого-педагогические особенности сопровождения детей с ограниченными возможностями здоровья в инклюзивном образовательном пространстве / Ю. В. Большакова. – Москва: Педагогика, 2002. – 349 с.
4. Выготский, Л. С. Основные проблемы дефектологии // Том 5 из собрания сочинений в шести томах / Л. С. Выготский. – Москва: Педагогика, 1982.

5. Щепко, Е. Л. Психодиагностика нарушений развития / Е. Л. Щепко. – Москва: Академия, 2000. – 410 с.